

Oponentský posudek disertační práce:

Ladislav NEKVAPIL, *Čeled' a čelední služba ve východních Čechách*,
Filosofická fakulta Universita Pardubice 2019, stran 307.

Předkládaná práce je velmi precizně provedenou analýzou otázky postavení čeledi v raněnovověké společnosti na příkladu východních Čech. Cenná je mimo jiné tím, že, v českém prostředí poměrně vyjimečně, propojuje právně-historickou analýzu postavení čeledi s analýzou založenou na perspektivě socio-ekonomických dějin a historické demografie. Je založena na rozsáhlém pramenném výzkumu jak textů normativní povahy, ta pramenů evidenčních. Právě tak vychází ze zcela relevantního okruhu literatury. Pro rozbor hospodářských a demografických poměrů čeledi zvolil autor vhodný n několika východočeských panství (resp. měst), která reprezentují typy ekonomiky (z oblasti Krkonoš a Podkrkonoší; z úrodnějších oblastí Polabí; z Vysočiny). Zjištění a závěry práce považují za obohacující. Pokusím se v následujícím textu poukázat na některé možné průhledy směrem k širší diskusi či ke komparativnímu zařazení některých poznatků. Půjde mi jednak o možnost využití autorových zjištění pro diskusi o poměru mezi dobovou socio-kulturní realitou na jedné a dobovým jejím pojednáváním na druhé straně, a o možnost dalších úvah o zařazení východočeských poměrů do středoevropského kontextu.

Následně uvedené dva body jsou tudíž míněny jako podněty k diskusi (nikoli jako výtky vůči předložené práci):

(1.) Velmi oceňují například tu pasáž, v níž se Ladislav Nekvapil věnuje (s. 40 a nn.) pojmosloví, které sloučilo v raném novověku k označování osob v postavení čeledi. Ukazuje se, jak bylo jak v dobové terminologii, tak v nynějším badatelském slovníku těžké nalézt termín/pojem, který by pro velmi širokou skupinu obyvatelstva splňoval všechny základní definiční znaky (např., jak autor uvádí: znakem osob v postavení služebnictva je, že nejsou ženati, resp. pprovdány, avšak jsou tu třeba ženatí tovaryšiv poddanských městech či ženatí oficiálové na panských dvorech). Tento jeho rozbor pojmosloví v napojení na jeho rozsáhlé kvantitativní i kvalitativní analýzy postavení čeledi na vybraných panstvích by bylo možné použít k diskusi s klasickými teoriemi (sociálních) dějin pojmů. Reinhart Koselleck má za to, že pojmy (resp. jazyk) jsou jak *symptomem*, tak *faktorem* socio-kulturní reality (Reinhart KOSELLECK, *Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten*, Frankfurt am Main 2000, Suhrkamp; Reinhart KOSELLECK, *Begriffsgeschichte*, in: *Lexikon Geschichtswissenschaft. Hundert Grundbegriffe*, herausgegeben von Stefan Jordan, Stuttgart 2002, Philipp Reclam jun., s. 4044). František Kutnar ve svých strukturalistických úvahách o historickém pojmosloví soudí, že každý pojem má jak svůj "význam" (výzam), tak i "úkon" (funkci a že myslet v pojmech, které nějak označují socio-kulturní entity, již zároveň znamená i vykonávat sociální vztahy (František KUTNAR, *Základní otázky historického*

Jan Horský

Jan Horský

V Praze 15. října 2019